

Недосконалість фінансового механізму охорони навколишнього середовища певним чином пов'язана з: недосконалістю нормативно-правової бази у підтриманні державою природоохоронних заходів; виділенням низького бюджету для запровадження впорядкованої системи охорони довкілля; невідповідністю доходів та витрат у системі фінансування заходів охорони навколишнього природного середовища; недостатнє інформування щодо справжньої вартості екологічної шкоди для громадськості.

Таким чином, виділимо основні принципи ефективного фінансування екологічних заходів:

- «забруднювач платить» – згідно цього принципу фінансову відповідальність буде ести будь-який суб'єкт господарювання за нанесення шкоди, невиконання екологічних вимог та забруднення довкілля;
- цільова трата коштів на встановленні природоохоронні заходи – основною метою даного принципу є те, що збори та платежі за користування природними ресурсами повинні тратитись виключно на збереження та відтворення природних ресурсів, а доходи отримані від сплати податку – на фінансування заходів збереження довкілля та природних ресурсів.

Висновки. Через значне посилення експлуатації природних ресурсів, неефективне функціонування фінансового механізму природоохоронної діяльності зумовлюється складність екологічної ситуації в країні. Вирішення цих проблем вимагає досить великих та затратних зусиль не лише держави, а й органів місцевого самоврядування, суспільства, суб'єктів господарювання, що допоможуть вирішенню проблем стосовно покращення екологічної ситуації: залучення та співпраця з інвесторами; впровадження та розвиток тарифів у всіх сферах користування природними ресурсами; удосконалення системи кредитування в екології; створення механізмів залучення громадян до збереження навколишнього середовища.

Джерела

1. ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://protocol.ua/ua/pro_ohoronu_navkolishnogo_prirodnoho_seredovishcha_statyya_42/.
2. Нехайчук Д.В. Фінансове забезпечення розвитку підприємств водогосподарського комплексу регіону : автореф. Дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Д.В. Нехайчук ; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2008. – 25 с.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 416 с.
4. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента: уч. пособие [для студентов высших учебных заведений] в 2 т. / И.А. Бланк. – К: Эльга – Н, Ника-Центр, 2001. – 536 с.
5. Зятковський І.В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств – Т. : Екон. Думка, 2000. – 228 с.
6. Олійник Д.С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва: автореф. дис. канд. екон. наук / Д.С. Олійник. – К., 2001. – 16 с.
7. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / Г. Г. Кірейцев ; 2-е вид., перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 495 с.
8. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія) : [навч. посіб.] / В. М. Опарін ; 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
9. Гривківська О.В. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємств / О.В. Гривківська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 2. – С. 12–15.
10. Побудова мультиканального фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємства / О. Є. Гудзь, С. Байрамов // Облік і фінанси. – 2016. – № 3. – С. 46–50.
11. Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні / [за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С.О. Лизуна ; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»]. – К., 2015. – 72 с.
12. Лів О. С. Регіональна політика як складова екологічної політики держави / О. С. Лів // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua>.

Приятельчук Олена Анатоліївна

Доктор економічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАСТОСУВАННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК МЕТОДУ ТРУДОРЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу проблем та перспектив формування та реалізації ефективної соціально-економічної політики України з врахуванням наявного досвіду провідних країн світу. Виокремлено перспективні сфери реформування; запропоновано напрями та шляхи покращення трудоворесурсного забезпечення України за рахунок забезпечення сталих економічного розвитку та соціального захисту населення. Ключові слова: добробут, трудовий потенціал, сталий розвиток, ефективність.

Соціально-економічна політика держави є визначальним фактором формування необхідної якісно-кількісної структури трудових ресурсів, яка, в свою чергу, є основою сталого економічного розвитку. Існуюча економічна ситуація в світі визначає ряд спільних проблем, властивих більшості країн світу, які слід вирішити в процесі розробки та реалізації ефективної соціально-економічної політики. Однак, за спільності проблем, єдиноректорності їх вирішення та подальшого розвитку суттєві відмінності існують саме в шляхах їх подолання. В даному аспекті найбільш стійку до зовнішніх кризових чинників систему соціально-економічної державної та регіональної політик демонструють країни західно-європейського та скандинавського регіонів. І навіть за умови неоднорідних темпів економічного розвитку, нижчі в порівнянні з окремими країнами (Китай, США) темпів зростання ВВП та обсягів ВВП на душу населення, за окремими якісними та кількісними

характеристиками (рівень нерівності в суспільстві, рівень персональних доходів та багатства, запаси активів в офшорних юрисдикціях, обсяги надходжень до бюджету з податкових відрахувань, доступність та якість соціальних послуг, тощо) певні країни (Німеччина, Швеція, Данія, Фінляндія) є лідерами в сфері соціального забезпечення та економічного розвитку. Саме таку їх модель внутрішньої соціально-економічної політики розвитку та методи побудови стійкого до зовнішніх чинників середовища пропонується розглянути як оптимальну для подолання наявних в Україні проблем.

Для визначення можливих шляхів вирішення проблем слід, насамперед, виокремити їх сутність. Стратегічно Україна орієнтується на зростання ВВП як першочерговий індикатор економічного розвитку. Однак економічне зростання не враховує таких факторів, як здоров'я, щастя, виховання, якість життя, що є елементами соціально-економічного розвитку. Окрім таких позитивних наслідків зростання ВВП, як зростання доходів в їх кількісному вираженні, збільшення робочих місць та покращення соціальних гарантій, необхідно розглядати шляхи досягнення показників даного зростання. Закономірно, що до однакових показників росту ВВП призводять часто кардинально відмінні події (наприклад, будівництво транспортної інфраструктури, нових шкіл та лікарень і т.д. призведе одночасно як до економічного зростання, так і носитиме позитивний соціальний ефект, в той час, як утримання більшої кількості в'язнів, винищення довколишнього середовища, утилізація ядерних відходів і т.д. матиме виключно економічний успіх поєднаний з негативними екологічними та соціальними наслідками). До того ж, економічне зростання передбачає зростання продуктивності економіки, а не беззаперечне споживання, що є однією з визначальних рис покращення добробуту (наприклад, під час війни зростає виробництво та ВВП, але знижується споживання).

Тому оцінка всіх заходів, спрямованих на економічне зростання, має системно здійснюватись через призму соціальної та екологічної їх ефективності, або принаймні нейтральності впливу. Дана риса характерна для всіх соціально-орієнтованих країн (наприклад, країни Скандинавського регіону). Соціалізація економічної політики в такому разі буде проявляти не лише в спрямуванні ряду цільових програм на розвиток трудового потенціалу, людського капіталу та задоволення потреб в соціальних послугах, а й в уникненні негативних для соціуму наслідків економічного росту.

Уникнення нерівності в розподілі доходів є однією з ключових проблем сучасного суспільства. Низький рівень розвитку малого та середнього бізнесу в Україні нівелює ефект просочування благ згори донизу, що передбачає розподіл створених через збільшення виробництва багатств у суспільстві та зменшення розриву між багатими та бідними. За наявних умов концентрації виробничих потужностей будь-яке наявне в економіці зростання статків потрапляє до рук невеликого відсотка найбагатших людей, поглиблюючи тим самими існуючу нерівномірність розподілу [1].

Оцінка рівня нерівності в суспільстві має здійснюватись багатовимірно, охоплюючи розподіл доходів, багатства, споживання і т.п. в рамках країни загалом. Дані параметри, так само як і причини виникнення та поглиблення нерівності в окремих країнах, визначають ключові напрямки реструктуризації подальшої державної соціально-економічної політики, ключові заходи якої будуть застосовуватись урядами певних країн.

В Україні наявність даних тенденцій нерівномірності розподілу доходів та споживання пояснюється специфікою формування доходів населення (надмірна залежність від заробітної плати як єдиного джерела доходів), демографічною ситуацією (скороченні кількості економічно активного населення та збільшення навантаження на пенсійний та інші страхові фонди), поглибленням інфляційних процесів, зростанням державного боргу, специфікою військово-політичного стану й, головне, нерівномірністю доступу до ресурсів та засобів виробництва, що сконцентровані в руках меншості.

Унікальним і доволі прийнятним для України досвідом може стати превентивна модель загального добробуту, основний принцип якої сформований в можливості максимально нейтралізувати нерівномірність в доходах населення та зрівняти рівень добробуту за допомогою надання державою соціальних послуг на умовах їх низької або нульової вартості для окремих громадян. Очевидно, що сукупна вартість даних послуг значно впливає на розмір індивідуальних доходів та рівень індивідуального благополуччя. За умови додавання вартості наданих державою (або недержавними організаціями за її сприяння та/або фінансування) соціальних послуг (таких, як послуги по догляду за дітьми, в сфері освіти та охорони здоров'я, тощо) в перерахунку показники нерівності та бідності значно знижуються [3].

Населення України надмірно залежить від різного роду соціальної допомоги, соціальних гарантій через низький рівень загального рівня доходів та низьку купівельну спроможність їх реальної частки. Наявні заходи провадження державної політики в сфері соціального захисту є досить неоднозначними.

Реформування сфери медичного забезпечення гарантує соціальний захист з боку держави у вигляді обов'язкового фінансування (виділення певної суми коштів на кожного громадянина); в той же час відсутні інвестиції в розвиток існуючої інфраструктури надання даного виду соціальних послуг державними

медичними та валеологічними закладами знижує якість даних послуг, а в ряді випадків унеможливує їх отримання (відсутність наявного обладнання або фахівців певної категорії не дає змогу надати певний вид послуг); розвиток приватного сектору на умовах вільного ринку неконтрольовано підвищує вартість соціальних послуг, які вони надають – за таких умов виділена державою частка коштів на медичне забезпечення не покриває витрат на їх отримання від приватних інституцій. В результаті отримуємо зростання видатків з державного бюджету на соціальний захист (в сфері медичних послуг); суто декларативний характер соціального забезпечення, право на яке закріплене в Конституції України та інших законодавчих актах; низьку якість отримуваних послуг від державних медичних інституцій та нерівномірний доступ до послуг приватного сектору, пов'язаний з нерівномірністю отримуваних доходів; зниження загального рівня добробуту населення через необхідність витратити власні кошти на соціальні послуги; скорочення інших видів споживання; підвищення нерівномірності доходів через відмінності в рівні розвитку окремих інституцій медичної сфери (наприклад, рівень заробітної плати медичного персоналу в приватній та державній клініці); погіршення якісних показників соціально-економічного розвитку, таких як тривалість життя, повна або тимчасова втрата працездатності, зменшення кількості трудоактивного населення, спроможного створювати доходи та сплачувати податки; демографічні проблеми і т.д.

Завдяки ефективному функціонуванню сфери освіти трудовий потенціал України завжди характеризувався високою якістю (набором навичок, знань, вмінь, компетентностей працівників); на сучасному етапі розвитку відзначається збереження подібної тенденції, однак її інертний характер за відсутності відчутних якісних зрушень та реальних інвестицій в розвиток та фінансування її науково-дослідної складової в найближчий час може набути зворотного значення. Негативною рисою сфери освітніх послуг залишається її відірваність від ринку праці – освітній рівень фахівців, наразі, не є визначальним фактором формування рівня його конкурентоздатності на ринку праці і, що найважливіше, рівня її оплати. Обраний курс на здобуття знань, вмінь, навичок та досвіду за кордоном з метою покращення якості управлінсько-виробничих процесів на вітчизняних підприємствах обернувся відтоком молодих перспективних фахівців, поглибленням демографічної ситуації (виїздять в основному молоді люди дотородного віку на піку власної трудової активності), переведенням освітньої сфери у суто видаткову через неповернення коштів, вкладених в освіту фахівців, що виїхали. Без створення належних соціально-економічних умов не варто сподіватись на повернення фахівців після отримання освіти. Таким чином, в даному випадку доцільно сформувати циклічну систему взаємопов'язаних освітніх та виробничих складових: максимально пов'язати теоретичне навчання з практичними його аспектами, що дасть змогу:

- сформувати трудовий потенціал, якісні характеристики якого повністю відповідають нагальним потребам економічного розвитку та господарської діяльності всіх галузей економіки країни;
- зменшити видатки державного бюджету на фінансування освітньої сфери шляхом перерозподілу певної частки на сферу виробництва, визначивши її частковим замовником освітніх послуг;
- забезпечити випускників гарантованими робочими місцями з належним рівнем оплати праці, зафіксувавши правові зобов'язання всіх сторін системи трипартизму – держави, працедавця та працівника, знизивши тим самим видатки компаній на пошук кадрів та втрати, пов'язані з їх адаптацією та плінністю, тощо.

Рівень соціального, зокрема пенсійного захисту не дозволяє підтримувати купівельну спроможність населення на належному рівні. Надання окремих дотацій, доплат через реалізацію програм адресної допомоги, житлових субсидій, тощо, носить негативний економічний, соціальний та психологічний характер. Зокрема, зростання залежності громадян від адресної допомоги, не збільшує рівня їх добробуту загалом, призводить до зниження їх соціального статусу в суспільстві, погіршення морально-психологічного стану через надмірну залежність від допомоги та необхідності постійно підтверджувати рівень своєї бідності для доступу до них в майбутньому, а також становить значну частину видатків державного бюджету, які, в розрізі інвестицій, є витрачанням коштів з нульовою віддачею. Певним виходом може стати формування та активний розвиток недержавних пенсійних фондів або альтернативних фондів страхування, коли відрахування від заробітної плати працездатного населення будуть витрачатись не лише на погашення нагальних зобов'язань Державного пенсійного фонду, а за умови зниження кількості працездатного населення, в майбутньому, очевидно, що відрахування до даного фонду будуть зростати в той час, як розмір самого гарантованого пенсійного забезпечення скорочуватись, а й в якості інвестицій, спрямованих на розвиток економіки зараз (загально суспільний ефект) та отримання дивідендів від цього самими працюючими в майбутньому. Одночасно це дозволить вирівняти тенденції отримання доходів працюючими та пенсійного забезпечення людьми похилого віку.

Окремим шляхом вирішення проблеми є продовження трудової активності після досягнення особою пенсійного віку. Ефективність такого підходу полягає в продовженні термінів отримання дивідендів від витрат на освіту працівника; підвищення рівня доходів працюючих пенсіонерів шляхом поєднання гарантованого державою пенсійного забезпечення з отриманням заробітної плати; підвищення тим самим

рівня загального добробуту населення; зростання показників продуктивності праці внаслідок використання праці досвідчених працівників; зростання доходної частини бюджету через відрахування з заробітної плати працюючих пенсіонерів і т.д. Однак слід враховувати, що всі вищезазначені заходи слід реалізовувати за принципом системності, а також чітко корелювати їх обсяги з наявною ресурсною базою країни та загальними тенденціями економічного розвитку.

Джерела

1. Макстон Г., Рандерс Й. У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату / ГремМакстон, ЙоргенРандерс. – Київ: Пабулум, 2017. – 320с.
2. Приятельчук О.А. Скандинавський регіон світового господарства: Феномен соціалізації економіки. Монографія / О.А.Приятельчук. – К.: ВАДЕКС, 2019. – 416с.
3. Acemoglu D., Johnson S. Disease and development: The effect of life expectancy on economic growth: working paper. – Cambridge, MA, 2006.

Рішко Людмила Миколаївна
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЛІБЕРАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ США

Стаття присвячена дослідженню політичної культури американського суспільства та основних засад її функціонування. Аналіз політичної культури надає можливість виокремити особливості поведінки суспільства та влади, а також визначити закономірності їх взаємодії. В даній статті досліджено процес формування політичної культури американського суспільства, історичні передумови її становлення та вплив сучасних реалій на реорганізацію політичних орієнтацій та світогляду громадян. Ключові слова: політична культура, влада, суспільство, політичні орієнтації, демократія, політичні цінності.

Політичні орієнтації, ставлення до влади та участь в суспільно-політичному житті – все це зумовлено певним типом політичної культури громадян. Умовою її формування є включення суспільства в політичний процес, громадянська активність, взаємодія з владою. Проблематика політичної культури дедалі частіше стає предметом наукових досліджень, як одна із головних умов формування демократичного суспільства.

В сучасній політичній науці існує безліч підходів до визначення поняття політичної культури. Кожен дослідник окреслює певні окремі компоненти та рівні цього суспільного феномену, характеризуючи його з огляду на сферу впливу. Значні розбіжності в описі даного явища пояснюються недостатнім вивченням і складністю його функціонування в суспільній системі.

Якщо народам Європи для формування національної самосвідомості, ідентичності і форм управління знадобились століття, то для американців достатньо було двох поколінь. Велике значення мало те, що цей процес відбувався на великому континенті. Протягом менше ніж 75 років 13 колоній на атлантичному узбережжі перетворились на державу [18, с. 483].

Американська нація не знала традицій, спогадів про минуле. Це все замінили розповіді тих людей, які іммігрували з інших країн. А. Токвіль зазначав, що американська цивілізація стала результатом двох протилежних елементів, які в інших країнах знаходились у протиставі: духа релігії та духа свободи [4, с. 54].

Вже за часів колонізації Америки відбувалось формування основних засад американської культури. Якщо в цей період на території Європи панував феодальний лад, то на території Америки народ прагнув волі від феодалів та незалежності у використанні власних земель. Американський погляд характеризувався наступними елементами:

- свобода – більшість людей вірять у право бути вільними, і це буде тривати доти, доки чужі права не будуть знехтувані;
- рівність – рівні можливості для кожного;
- демократія – виборні чиновники є підзвітними народу;
- індивідуалізм – права людини оцінюються вище ніж права держави, заохочення індивідуальної ініціативи;
- націоналізм – американці пишаються минулим своєї країни, не дивлячись на деяку недовіру урядові.

В основі американської мрії лежить віра у право на власність та конкуренцію на відкритих ринках, за якої відбувається найменше втручання уряду [13].

Класичний лібералізм, який стверджує гідність особистості та її здатність контролювати власну долю, є центральним для американської політичної культури. Він походить від мислителів Просвітництва, які виступали проти Європейського феодалізму: Джон Локк, Адам Сміт, Жан-Жак Руссо. Американці вважають, що жодна людина не є кращою за всіх. Особливо коли це стосується правової рівності – кожен є рівний перед законом. Рівність можливостей в економічній сфері передбачає можливість кожного отримати якісну освіту, ризикувати, інвестувати, докладати зусилля, щоб збільшити власні доходи. На скільки ця